

לשמוע קול תורה – מצווה בפרשה

פרשת בלק

שדים

בספר חסידים מובא שאסור לאטום חלון או פתח בצורה מוחלטת:

"לא יסתום אדם חלון או פתח לגמרי שלא יזיקו השדים, כי דרכן לצאת בו, אלא ינקוב בו נקב (ספר חסידים [מרגליות], צוואת ר' יהודה החסיד, אות כ).

טעם הדבר מפורש בגוף הספר:

"כי האתון ראתה מה שלא ראה בלעם. ולמה לא נטה המלאך לצד ימין או לשמאל או יפרח באויר, שאמר 'כי ירט הדרך לנגדי'? אלא מכאן שסכנה לסתום חלונות ופתחים לפי שמא נגזר לשדים שאין להם לעבור אלא באותו הדרך ומטריח השדים במקום אחר, לכן 'ותלחץ [את] רגל בלעם אל הקיר' – לעבור במקום הנגזר לו" (שם סימן אָלף קמ"ו).

האמונה במציאותם של שדים יוצאת מתוך נקודת הנחה שישנם כוחות רוחניים בלתי נראים הפועלים בדרכם, ואין להפריע להם שמא יכעסו ויגרמו נזקים – כפי שהורה רבי יהודה החסיד. דברים אלו מנוגדים לגישת הרמב"ם, הרואה באמונה בשדים איסור חמור.

נראה שיש באמונה בשדים סכנה של אימוץ אמונה תפלה, המנוגדת לנאמר בפרשתנו – "כי לא נחש בְּיַעֲקֹב וְלֹא קָסַם בְּיִשְׂרָאֵל" (במדבר כג, כג). עם ישראל מאמין בכוח עליון אחד ויחיד – הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו. כמובן שהעולם מתנהל על פי חוקי הטבע, אך המושך בחוטים מאחורי הקלעים הוא רק האלוקים הפועל בעולם.

ואכן הראיה מסיפור בלעם והאתון נראית לכאורה הפוכה מדברי ספר חסידים, שכן נאמר במפורש שמלאך ה' הוא אשר חסם לבלעם את הדרך בשליחות ה': "וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי מִלְאָךְ ה' עַל מֵה הִפִּיֵת אֶת אֲתֹנְךָ... הִנֵּה אֲנִי יֹצֵאתִי לְשֹׁטֵן כִּי יִרֵט הַדֶּרֶךְ לְנִגְדִי" (במדבר כב, לב). ודאי שאין מדובר בגחמה של שדים!

וכאן עולה השאלה מאליה: אם השדים אינם קיימים במציאות, כיצד ייתכן שהגמרא מלאה בסיפורי שדים! מדברי הרמב"ם למדנו שחכמינו זיכרונם לברכה הורו את דבריהם בדרך משל, ואין להבין את מדרשיהם ואגדותיהם כפשוטם.

ואולי מתוך הבנה זו נוכל להאיר את הרעיון העמוק הטמון בדברי רבי יהודה החסיד:

חלון או פתח מבטאים את הקשר בין הבית והמשפחה לעולם החיצון, וסגירת הפתחים והתבצרות בדל"ת אמותיו של הבית, כבתיבת נוח סוגרת ומסוגרת, היא דרך חיים מסוכנת ובלתי ראויה. דברי רבי יהודה החסיד מדגישים עד כמה חשוב לשמור על קשר עם העולם החיצון – להיות חלק מן המתרחש בעולם, להשתתף בשמחותיו ובמצוקותיו ולפתוח את הדלת ואת הלב אל הבאים מבחוץ.

למעשה כך הוריתי לאדם ששאל אותי כיצד עליו לנהוג בסוגיה זו: הסברתי לו כי דברי ספר חסידים לא נפסקו בשולחן ערוך ואין לחשוש להם כלל; חלילה לנו מלקבל דברים אלו כפשוטם, אלא עלינו ללמוד את העולם הרעיוני הטמון בהם. ועל כן הוא רשאי לסגור את הטעון סגירה ולפתוח את הפתחים הנדרשים, ובד בבד עליו להשתדל להפוך את ביתו לבית פתוח המקבל לתוכו את הזקוקים לעידוד ולחיזוק – ולהשאיר תמיד חלון פתוח אל העולם החיצון שדרכו יוכל להתחבר לקהילה כולה.

שאל דוד בוצ'קו